

personali dignitate præstantibus. Idem tom. 1. cons. tit. 98. incip. Inter plures §. 16.

Advocatus Fiscus & Camera Apostolicæ officium incompatibile impoſteturum decernitur cum officio promotoris Fidei. Idem in cit. cons. Inter conspiciuos §. 32. Advocatus Fiscus & Camera Apostolicæ & Advocatus pauperum abstinere debent à patrociniandis alterius generis causis. Idem ibid. §. 33. ***

(Quod satis erat ad hæc materiam spectans, stat insinuatim, si retrosum inspiciantur quæ liter. B. pag. 301. num. 4. 361. num. 10. 421. num. 15. 434. num. 88. liter. C. pag. 161. col. 1. lit. D. pag. 46. ac denique lit. R. pag. 7. col. 1. sunt animadversa; in verb. Rescriptum multa ab Auctore concinnantur: in hoc verb. doctrina exposita contemptum non meretur hodie ut leges ibi citatæ melius comprehendantur, licet summarim, quod continent, referretur, multæ decisiones tit. 18. part. 3. sunt quæ hic respondent: diffinitionem seu descriptionem privilegii lex 2. proponit; ab ea non differt quæ in principio art. 1. manet inserta: methodus ipsiusmet privilegii conficiendi cuiuscumque fuerit qualitatis advertitur, etiamsi alterius sit confirmatorium; lex 3. quid postea faciendum, solemnitate anterioris observata, determinat: cum decreto concessionis à Notario conferendum, in album transcribi debet, cum filo serico, & plumbo signari: ratio demonstratur, hæc cur sunt intervenienda: (consonant tit. 15. lib. 2. Recop. Cast. 7. & 8. lib. 2. Ord. Reg. Ne despicias tit. 18. lib. 9. ejusd. Recop. præcipue leg. 1. in fin.) lex 4. quæ alia literæ plumbi cum signo, chordaque serica absque denominatione confici valeant, & quomodo exhibet: lex 5. literas quæ cum cera signo pendenti sigillandæ, præfinit: quæ in membranæ seu papyri conficiendæ: (vid. lit. T. pag. 49. col. 1.) Recognosce leg. 45. tit. 25. lib. 4. Recop. Cast. in omnibus suis duodecim §§. ex leg. 6. usque ad 25. inclusive variaz formulæ ad diversa instrumenta designantur: à nemine præterquam à Rege ejusve mandato gratiosas epistolas concedi posse, lex 26. decernit, ceterum novum privilegium, & confirmationem ab illo dumtaxat: hæc datur distinctio, nam literæ gratiæ valorem obtinent, & si ab alio Regis jussu sint expeditæ, privilegia licet ipsius jussu facta ab altero dari nequeunt: in eis recognosce munera, & casus quorum literæ de manu regia (hoc est, subscriptio est subiicienda) procedi debent: (vid. leg. 10. tit. 4. lib. 2. Recop. Cast. 24. tit. 3. lib. 2. Ord. Reg.) Per leg. 27. deciditur, si circa eas, privilegia dubium aliquod emerſerit, Regiam personam præsertim dum de eorum valore, intelligentiâ, aut declaratione disceptatur, cognoscere: Sed orta discussione inter partes, tamquam ad harum detrimentum concernente, à iudicibus est judicandum: (vid. verb. Forum, & Judex, in nov. add. hisp. iudicium diversitatem) in confirmatoriis non aliter proceditur: in meliorem, saniores, naturalem, utilemque partem sunt interpretanda: ad bene omnia perpendenda: vid. glori. D. Greg. Lop. leg. 6. tit. 1. lib. 4. Recop. Cast. 8. tit. 1. lib. 3. Ord. Reg. & hisp. addit. lit. F. pag. 91. vers. Verumtamen: Ex leg. 28. ad 33. de privilegijs quæ debent aut non subsistere: triplicis sunt generis, scilicet contra, præter, & iuxta forum, jus, aut legem; postea ex leg. 34. ad 41. tractatur quod per tempus aliqua rescripta valeant: de his etiam quæ per fraudem obtinentur: Lex 42. 43. 44. 45. 46. & 47. determinat quando privilegium perpetuatur vel per non usum amittatur, in ultima equidem quæ sint generalia, & specialia; ex leg. 49. ad 53. de literis gratiæ agitur. Conducunt tit. 14. lib. 4. Cast. & 12. lib. 3. Ord. Reg. cum leg. 2. 10. 12. 13. 25. & 29. tit. 4. lib. 2.

PROBATIO.

SUMMARIUM.

1. Probatio ut sic quid sit.
2. Probatio Judicialis quid sit.
3. Probatio generatim sumpta dividitur in Judicialem, & extrajudicialem, & quæ sit utraque.
4. Insuper probatio dividitur in plenam, & semiplenam, & quæ sit utraque.
5. Probatio plena subdividitur ab aliquibus in plenam, plenior, & plenissimam, seu in evidentissimam, claram & minus evidentem, & quæ sint omnes tres.
6. Probationum species, quamvis alii assignent duodecim, alii decem, commode tamen reducuntur ad novem contentas in sequentibus versculis, & assignantur, ad num. 7.
8. Probatio debet esse clara, & certa.
9. Probatio dubia, seu equivoca non relevat probantem, sed rejicitur debet.
10. Probatio Judicialis debet fieri secundum libellum.
11. Probatio Judicialis regulariter debet esse plena, & concludens.
12. Quamvis autem probatio hæc & nunc sit plena, & concludens; ut plurimum iudicis arbitrio relinquitur.
13. Dantur tamen plures casus, in quibus non requiritur probatio plena, sed sufficit semiplena, vel alia ex conjecturis deprehensa, ut sunt casus in quibus sententia lata facit modicum præjudicium.
14. Sic probatio plena non requiritur, sed sufficit semiplena, & præsumptiva in materia difficilis Probationis.
15. Item sufficit probatio semiplena, & ex conjecturis, seu indicium in rebus antiquis, præsertim si excedant 100. annos.
16. Item sufficit probatio semiplena, & unius testis depositio in iis, quæ nemini nocent, & alteri proximi.
17. Item sufficit probatio semiplena in iudicio Maturitatis & Interdicto retinenda.
18. Item sufficit probatio semiplena in materia de sui natura verisimilis.
19. Tandem sufficit probatio semiplena in causis summarijs, ubi agitur de rebus modicis, & quasi nullius præjudicij.
20. In concursu contrariorum probationum, plenior, fortior, seu efficacior prævalere debet, & minor, sive minus plena habetur pro non facta.
21. Item probatio clara, & magis distincta prævalet præsumptivæ præsumptivæ obscure, & minus distinctæ.
22. Item probatio certa, & concludens superat probationem equivocam, & imperfectam.
23. Item probatio specialis prævalet probationi generali.
24. Probatio per aspectum corporis præfertur probationi per attestacionem juratam in contrarium.
25. Probatio per evidentiam facti, seu per inspeccionem ocularem, vel per instrumentum, vel per rem judicatam, vel per confessionem partis superat quancumque aliam probationem.
26. Sic nulla alia datur major probatio, quam ea quæ fit ex propriis oris confessione.
27. In aequalitate probationum favetur reo.
28. Item in aequalitate probationum favetur possessori.

Es

29. Excipiuntur tamen hinc quatuor causæ favorabiles, quæ assignantur.
30. Plures probationes semiplenæ possunt conjungi ad faciendam, seu constituendam plenam probationem; dummodo quilibet de se se, & in suo genere sit perfecta, & tendat ad eandem finem.
31. Si autem probationes semiplenæ in suo genere sint imperfectæ, licet plures, non junguntur ad constituendam plenam probationem.
32. Ubi probationes concludentes requiruntur, debent illa per necesse concludere, & non per possibile.
33. Probatio plena, & concludentissima requiritur in materia objectiva, & quæ sapiat delictum, præsertim ubi agitur de magno præjudicio.
34. Ubi probatio est ex solis præsumptionibus, etiam vehementibus, nemo in causis criminalibus criminaliter mortis (quibus æquiparantur causæ Civiles ardua, & magni momenti) condemnandus est; Nisi tamen indicia sint indubitata, & luce clara, seu talia, quæ evidentiam rei inducant.
35. Verba narrativa Papæ, quibus in suis Apostolicis literis proprium factum narrat, plenam probationem faciunt, si super illis intentio ipsius fundatur.
36. Secus autem, si intentio Papæ super eis non fundatur.
37. Hinc si Papa suis literis Apostolicis salutat excommunicatum, non per hoc censetur eum absolvere.
38. Immo quamvis Papa scienter excommunicato participet literis, verbis, osculo, aut quovis alio modo, non ideo censetur eum absolvere, nisi expressè se declarare vellet per hoc ipsum absolvere.
39. Similiter si Papa quempiam sub titulo ejuslibet Dignitatis nominet, honorat, tractet, & hujusmodi, non per hoc in dignitate illa ipsum approbare intelligitur.
40. Quando intentio Papæ fundatur super facto alieno à se narrato, tunc narratio, seu assertio Papæ facit quidem plenam fidem, si nihil opponatur; sed tamen admittitur probatio in contrarium.
41. Enunciative Papæ matura consideratione omitta omnino probant.
42. Unde Enunciative Papæ motu proprio emanatæ plene probant etiam de facto alieno.
43. Item etiam unica in antiquissimis probationem constituit.
44. Item Enunciative antiquissima Pontificis probant qualiter Ecclesie.
45. Item probant etiam dominium possessionis.
46. Item probant Ecclesiam esse in uno potius territorio, quam in alio.
47. Limitantur prædicta tamen, quando non motu proprio, sed ad instantiam, supplicationem, vel suggestionem partis sunt emissa, quo casu licet sint antiquæ, contra tertium non probant.
48. Quod procedit, etiamsi in illis fundetur intentio Papæ.
49. Assignatur differentia inter narrativas, & enunciativas.
50. Probatio est faciendæ iudici, & non adversario, vel alteri.
51. Potest tamen Judex alium deputare ad recipiendos testes, depositiones, aliasque probationes.
52. Probationes ex testium depositionibus recipi non possunt, nisi citato, & si venire voluerit, præsentè adversario, alioquin nihil valent.
53. Probationes Judiciales debent fieri iudici in presentia publici Notarii aut duorum Virorum idoneorum, qui præter cetera acta iudicij, diligenter easdem conscribant.
54. Probationes generatim loquendo faciendæ sunt ab eo, qui dicit, non ab eo, qui negat.
55. Probatio, seu onus probandi regulariter incumbit Actori.
56. Quandoque tamen onus probandi incumbit ipsi Reo, & signanter, si is excipiendo aliquid affirmet, quod deinde in replicatione ab Actore negatur.
57. Item Reo incumbit onus probandi, quotiescumque

- presumptio Juris erat pro Actore.
58. Item etiam Reo incumbit probatio in iudicij duplicibus, seu communibus.
59. Hujusmodi iudicia duplicia, seu communia assignantur.
60. Item etiam Reo incumbit probatio in Interdictis duplicibus, quæ assignantur.
61. Reus non tenetur regulariter suas scripturas, & instrumenta, quibus in iudicio non est uturus, tradere, seu consignare Alteri, nec ipse Actor potest ipse petere.
62. Tenetur tamen reus tradere Actori petenti instrumenta communia.
63. Probationes post publicationem attestacionum regulariter non possunt amplius fieri, seu alii testes super eisdem articulis vel directè contrarijs produci, quamvis possint produci nova instrumenta usque ad conclusionem in causa.
64. Post conclusionem in causa non amplius super eisdem articulis examinandis sunt testes, neque admittenda nova probationes per instrumenta, vel hujusmodi, sed est ferenda sententia super allegata, & probata.
65. Possunt tamen admitti alie probationes super novis articulis, etiamsi pendeat ex veteribus, aut ex illis oriantur.
66. Quamvis præmissa conclusiones regulariter procedant; Nihilominus dantur plures casus, in quibus possunt adhuc produci novi testes, etiam super eisdem articulis post publicationem attestacionum, & admitti nova probationes post conclusionem in causa.
67. Sic in primis casibus, ubi agitur de valore Matrimonij.
68. Item in causis beneficiabilibus.
69. Item in causis criminalibus præsertim capitalibus.
70. Item dantur alij consimiles casus videntur apud assignatos Auctores.
71. Alia ad rem remissive.
72. Subnecluntur Supplementa Auditoris.
73. Additio. ex aliena manu.

Probatio ut sic, est rei dubiæ, seu controversæ per legitimam argumenta facta ostensio. Mascard. de probation. vol. 2. q. 2. proœnial. n. 8. Abbas ad Rab. de probation. n. 1. Host. in Summa de probation. n. 2. Reiffenstuel lib. 2. Decret. 1. 19. n. 2. & alii passim. Probatio Judicialis est iudici rei dubiæ apud eum controversæ per legitimos modos facta ostensio. Mascard. l. c. n. 17. Engel lib. 2. Decret. tit. 19. n. 1. Vallens. ibid. §. 1. Sannig. ibid. cap. 1. Reiffenstuel ibid. n. 5. & alii. (Vid. leg. 1. & 7. l. 14. p. 3.) Probatio generatim sumpta dividitur in Judicialem & extrajudicialem. Judicialis est illa, quæ fit in iudicio; Extrajudicialis est illa, quæ fit extra iudicium, ut sunt bationes, quæ solent adhiberi inter homines privatos proin contractibus civilibus. Sic in re Comm. (Adrem lex 3. & 7. tit. 13. pag. 3. l. 1. & 2. l. 7. lib. 2. For. Reg.) Insuper probatio dividitur in plenam, & semiplenam. Plena est illa, quæ tantam fidem facit, quanta ad definiendas controversias sufficit, ut est probatio, quæ fit per duos testes omni exceptione majores, per instrumenta authentica, per confessionem propriam, & hujusmodi. Semiplena est illa, quæ facit quidem aliquam fidem rei gestæ, sed non tantam, quæ sufficiat ad definiendas controversias, ut est probatio per unum testem, per confessionem extrajudicialem, per scripturam privatam, per fugam Rei, qui debuisset respondere, per famam, & hujusmodi. Sic in re Communis. Probatio plena subdividitur ab aliquibus in plenam, plenior, & plenissimam, seu in evidentissimam, claram, & minus evidentem. Probatio evidentissima censetur illa, quæ fit per privilegia, & instrumenta indubitata, ut notat Mascard. loc. cit. quest. 4. num. 5. Abbas in cap. Licet n. 11. de probationib. Reiffenstuel loc. cit. Ti

loc. cit. num. 12. & alii. Et huc accedunt probationes apertissimæ, prout appellantur in cap. Pia, de exceptionib. in 6. & lib. Sciatis, Cod. de probation. & iste probationes apertissima, seu plenissima, atque luce clariores habentur per facti evidentiam, & aliis modis indubitat. Probatio clara est illa, quæ fit per testes, & hujusmodi. Probatio presumptiva est illa, quæ fit per conjecturas, & præsumptiones, ut cap. Afferte 2. de præsumptionibus.

6 Probationum species quamvis alii assignent duodecim, alii decem, commode tamen reducuntur ad novem, prout assignantur ab Hostiensi in summa tit. de probationibus num. 6. Engel loc. cit. num. 7. Reiffenstuel loc. cit. num. 18. & ab aliis, quæ in sequentibus versiculis breviter continentur.

Aspectus, Sculptum, Testis, Notoria, Scriptum, Jurans, Confessus, Præsumptio, Fama probabit.

7 Per ly autem Aspectus indicatur probatio per inspectionem oculorum. Per ly Sculptum indicatur probatio per antiquas Sculpturas in lapidibus marmoris impressas. Per ly Testis indicatur probatio, quæ fit per Testes. Per ly Notoria indicatur probatio, quæ fit per Evidentiam rei, seu per Notorietatem facti. Per ly Scriptum indicatur probatio, quæ fit per Instrumenta. Per ly Jurans indicatur probatio, quæ fit per Juramentum. Per ly Confessus indicatur probatio, quæ fit per propriam confessionem. Per ly Præsumptio indicatur probatio, quæ fit per Præsumptionem. Per ly Fama indicatur probatio, quæ fit per Famam. Ad quas novem præcipuas probationum species, ut vides, ceteræ aliæ possunt commode reduci.

(Vid. tit. II. p. 3. ubi agitur de juramento: ibi per 29. leges, quæ ad idem concernunt, declarantur vid. lit. J. pag. 341. col. 2. titulus 13. conducit: de confessione in eo tractatur: quid sit, à quo est faciendâ, quam vim habeat, quos species, quibus qualitatibus debet constare, ut subsistat, qualis reprobatur: & extrajudicialis quomodo valeat, per septem ejus leges ostenditur; tit. 14. de probationibus, & suspicionibus pertractat: per leg. 1. quid sit probatio, & quod actor non probante, est reus absolvendus, deciditur; per 2. proponitur, quando negant incumbat: lex 3. determinat præsumptiones, quibus comprobatur, aliquid à patre filio incapaci præter à lege dispositum relinquunt: in sequ. aliqui recensentur casus, in quibus poterat dubitari, cui incumbat probatio, dum obijctur minoreitas, seu servitus: lex 7. cui est faciendâ, scilicet Judicij, rebus super quibus est sententia ferendâ, non super questionibus philosophicis, juxta libellum concludit: lex 8. sex, ni fallor, species præfinit, se refert ad titulum præcedentem 13. fit mentio de Testibus, (vid. verb. Testis) de instrumentis, (vid. verb.

Inter species probationum, eam, quæ fit per Juramentum, Instrumentum, & propriam Confessionem numerari, benè asserit A. Claritate aliqua assertum indiget, ut è medio tollatur omnis dubitatio. Juramentum, dum ab utraque parte est invocem, tam intra, quam extra Judicium delatum, quod vocatur Decisorium (ce-teris insuper habitis) plenam efficit probationem; (1) Instrumentum verò, vel est publicum, privatumvè, illius duplex est consideratio: primò quod probantis effectum, ratione personæ in dignitate constitutz, vel auctoritatis alicui concessa: illud plenam ejus quod continet, fidem facit, si cum Regis, Episcopi, Prælati, reliquarumque personarum Titulos Castellæ obtinentium sigillo sit munitum, (2) in nihilo differens à Capituli, vulgò

(1) L. 2. r. 11. p. 3. Departit e iura entres maneras. Cã, o es jura de voluntad, o de premia, o de juicio. De voluntad es aquella que dà el un conrednor al otro, fuera de juicio: è tal jura como esta, quando fuere fecha en la manera que fue otorgada, debe ser librado el pleyto por ella tambien, como si fuere fecha en juicio: è la tercera manera de jura, que llaman de juicio, es quando están los contendores en su pleyto ante los judgadores, e dà el uno dellos la jura al otro, diciendole que jure, e que èl estará por lo que jurare: L. 1. r. 2. lib. 4. Ibi: Y si dixere que no tiene escrituras, se haga relación en la carta de como juró que creía, y entendia probar por testigos, o por las escrituras presentadas, y testigos, que habia de presentar, o que lo

Scriptura) de præsumptione (vid. verb. Præsumptio) casus enarratur de Salomonis iudicio: nisi in eis, à legibus determinationem accipientibus, signa & præsumptiones non sufficiunt, multoties per ea à veritate deviamus: de probatione per iudicij inspectionem, sive obstricium (vid. lit. T. pag. 64.) præsertim videlicet de de popularum, aliorve limitibus sit questio, aut de virginitate violatione, famineve alicujus gravitate: per Duellum (vid. lit. D. pag. 128. col. 2. in addit. nov.) factasi fuerit: lex 9. asserit mulieri filium natum, sive nasciturum sui ipsius consortis non esse, expriment (vid. verb. Adulterium, Conjuges, Uxor, &c.) fidem præstari non debere, nisi tanta fuerit absentia mariti, ut juxta ordinem naturalem ex ipso gigni non valeat: lex 10. iri traditum decernit, cuiusque rem, ab alio possessam, suam fuisse: patris, avi, alteriusve, cuius heres, declaranti, præsumitur enim dominus, dum contrarium non apparet lex 11. declarat, quæ pacta ad heredes transmittantur, licet de hisce nulla fiat recordatio: lex 12. de causis criminalibus loquitur: clara, & evidens debet adstrare probatio delinquentis confessio, testes, & instrumenta sufficiunt: præsumptiones quælibet rejiciuntur ad penam ordinariam ipsiusmet delicti imponendam: (vid. lit. P. pag. 165. col. 2.) satis est, nocentem absolvere quam innocentem damnare: (vid. ad hujus legis exceptiones Magistrum D. Anton. Gom. tom. 3. var. resol. cap. 12. præcipue n. 25. nam ex vers. Quod tamen singulariter intelligit: præcitata lege convenit) lex 13. exempla etiam proponit, in quibus iudicij aspectus ad probationem requiritur: lex 14. medium constituit, quo est probatio faciendâ, dubitatione occurrente an absens in remotis decessisset præsumatur, ut hæreditas consanguineis deferator: lex denique 15. præscribit, non solum per confessionem, testes, instrumenta, seu privilegia, (vid. verb. Privilegium) suspensiones, aut famam effici probationes, verum etiam questiones per leges, & foros esse dirimendas (vid. verb. Lex): alterius ditionis legibus nulla lis est terminanda, nisi detur casus alicujus causæ pendantis inter personas illius ditionis, à quibus in ipsamet fuerit contractus celebratus, vel de re ibi inventa agatur: tunc equidem Iudex in hac nostra hispanica regione constitutus legibus illius est alligatus: leges noviter promulgatas ad futura non præterita extendi, decernitur. (Vid. leg. 200. Sylli, leg. 49. §. 3. tit. 24. lib. 4. Recop. Cast. Reg. Sched. 17. Octob. an. 1769. lit. N. pag. 307. in fin. col. 2. atque Reg. Sched. 13. Novemb. an. 1766. lit. J. col. 1.) Sufficiunt animadversa; recognoscantur præterea omnes præcitate remissiones, & decisionum perfectio non omittatur, consequenter materia hæc nec clare patebit.) Pro-

quiere dexar en juramento decisorio de la parte: L. 3. r. 7. lib. 9. Ibi: Y si puesta en la forma susodicha la demanda, el demandado la negare, y el actor la dexare en juramento decisorio del reo, que sea tenido de la hacer, y absolver al tiempo:

(2) L. 1. r. 18. p. 3. Escritura de que nace averiguamiento de prueba, es toda carta que sea fecha por mano de Escribano publico de Concejo, ó sellada con sello de Rey; ó de otra persona autentica, que sea de creer, nace della muy gran pro. Cã, es testimonio de las cosas pasadas: è averiguamiento del pleyto sobre que es fecha. Eson demuchas maneras della. Cã, ó será privilegio del Papa, ó de Emperador, ó de Rey: ó de alguna persona que haya dignidad con sello de cera:

8 Probatio debet esse clara, & cer'a. Communis; per text. in cap. In presentia 8. de probationib. juxta Glosam in casu ad cit. cap. In presentia: ubi expresse dicit, quod clara, & certa debet esse probatio, & non dubia. Unde probatio dubia, seu æquivoca, id est, quæ potest referri ad unum, & ad alium, non relevat probantem, sed rejcti debet, cum nihil concludat, nec ulium probationis gradum constituat. Rota recent. p. 3. decis. 176. n. 8. decis. 232. n. 9. dec. 311. n. 2. decis. 509. n. 5. decis. 511. n. 3. p. 4. tom. 1. dec. 263. n. 3. p. 4. tom. 2. dec. 254. n. 22. decis. 335. num. 7. decis. 487. n. 11. pag. 6. dec. 121. n. 21. & sæpissime alibi cum communi Doctorum. Nam juxta illud vulgatum: Non probat hoc esse, quod ad hoc, quandoque contigit abesse, prout loquitur Summarius in l. Neque Natales, Cod. de probationibus, & probat text. ibid. §. l. Non hoc, Cod. Unde vi, & Rota recent. p. 19. tom. 1. dec. 469. n. 15. (Vid. l. 5. tit. 6. p. 7. ubi in glor. De avencnia:)

10 Probatio judicialis debet fieri secundum formam Libelli, cap. Cum dilectus 7. §. Sed quoniam, de ord. cognition. Est enim pronuntiandum secundum formam Libelli. Clem. Sæpe contingit, §. Verum quia, de verbor. signific. Et ideo illa solummodo sunt probanda,

quæ mediante libello in iudicium deducata fuerunt, ac desuper lis movetur, sive directe, sive in modum executionis, vel replicationis, ut cap. De testibus 29. de testibus §. l. Ad probationem domini, Cod. de probationib. Unde si per testes probatur aliud, quam est deducum per libellum in iudicium, non valet dictum eorum super illo, l. 1. §. D. Anton. ff. de Questionib. junctis Iuribus proxime allegatis, Host. in Summa tit. de probation. n. 5. Mascard. de probation. quest. 17. n. 17. Speculator tit. de Teste §. l. n. 62. Reiffenstuel loc. cit. n. 56. & alii passim.

Probatio judicialis regulariter debet esse plena, & concludens. Rota recent. p. 1. decis. 160. n. 2. & decid. 568. n. 5. & sæpe alibi, & Communis Doctorum, per textum in cit. cap. In presentia 8. de probationib. cap. Recipimus 18. de privileg. & ex lib. Judicis, Cod. de Judicib. ibi: Judices oportet imprimis rei veritatem plena inquisitione discutere.

Quænam autem probatio hic & nunc sit plena, & concludens, plurimum Judicij arbitrio relinquunt. Rota recent. p. 3. decis. 466. sub n. 4. p. 4. tom. 2. dec. 53. n. 13. p. 18. tom. 1. dec. 146. n. 19. & sæpe alibi, & Doctores communiter, per text. in l. 3. §. Ideoque Divus, ff. de Testibus, cap. In nostra 33. de Testibus.

de Ayuntamiento in rebus ad ipsum concernentibus Notario confecto; (1) in secundo casu instrumentum coram Tabellionibus Numerois ritè factum satis sufficienterque probat: nullam fidem præstat, si palam Regio, ubi illi habitant, nisi in locis, ubi Suprema resident Tribunalia, (2) dum originale ostendatur, & falsitatis non sit redargutum, nam exemplaribus eorum haud creditur. (3)

De instrumentis privatis, videtur ab A. non sermocinari, dum agitur de probatione per instrumenta, quia instrumenta privata, ni à debitorè recognita, aut duobus, tribusvè testibus sub eadem forma examinatis, fidem non facit: (4) & tunc reduci probatio ad eam, quæ per propriam fit confessionem, seu testes. Circa Confessionis propriæ probationem, etiam est menti sequens tradenda distiactio: aut in iudicio fit, aut extra iudicium: si in iudicio, veritas resplescit, & inter probationes quæcumque aliam superantes, assignatur, quia nulla datur major probatio, quam proprii oris confessio: (5) si extrajudicialitè fit, non est fides adhibenda, nisi presente adversario, ejusvè Procuratore, duobus fuerit testibus roborata, (6) qui coram Iudice producti præstant juramentum, ab eodemque examinantur; exceptis casibus, quibus Iudex, specialitate aliqua interveniente hanc facultatem Tabellioni committit, (7) ut in praxi passim advertitur.

(1) L. 26. tit. 25. lib. 4. Otrosi mandamos que los Escribanos de los Concejos de las nuestras Ciudades, Villas, y Lugares, cada uno en su jurisdiccion, asienten en el libro del Concejo los padrones; porque por alli se puedan sacar los Pecheros que en las dichas Ciudades, y Villas, y sus tierras haya, porque dello puedan dar copia à los nuestros Recaudadores, y Arrendadores; y que no hayan poder de recebir los dichos padrones, otros Escribanos, sino los del Concejo:

(2) L. 1. ejusd. Ibi: Y mandamos que en todas las Ciudades, Villas, y Lugares de estos Reynos, donde hubiere Escribanos publicos del numero, que estos solos puedan usar el dicho oficio, y que por ante estos solos, ó qualquier dellos pasen los contratos de entre partes, y las obligaciones, y testamentos, y no ante otros: pero que en las Aldeas, à donde no residan los dichos Escribanos del Numero, puedan pasar los dichos contratos, obligaciones, y testamentos ante qualquier Escribanos publicos, que como dicho es, sean habiles, y de buena fama; y asimesmo en los Lugares donde estuviere la nuestra Corte, y Chancillerias: puedan dar fe de ellas, y signar las que por ante ellos pasaren.

(3) L. 3. tit. 5. ejusd. Ibi: Con tanto que el traslado sea simple, y sin dia, mes, y año; salvo si qualquiera de las partes dixere, y jurare que las quiere darguir de falsas, que en tal caso le sean mostrados los originales à qualquiera de las partes que las quisiere ver; y le sea dada copia, y traslado con dia, mes, y año, para que alegue de su derecho. L. 5. tit. 21. lib. 4. Ibi: Mandamos, que de aqui adelante los conocimientos reconocidos por las partes ante el Juez que manda executar, traigan aparejada execucion:

(4) L. 2. tit. 13. p. 3. Grande es la fuerza que ha la concocencia, que hace la parte en juicio, estando su

contendedor delante. Cã por ella se puede librar la contienda, bien asi como lo que concocen fues probado por buenos testigos, ó por verdaderas cartas: è por ende el Judgador ante quienes fecha la concocencia, debe dar luego juicio afinado por ella:

(5) L. 7. ejusd. Conociendo alguno ome fuera de juicio: mas si alguno concociere la quantia de aquella debda, ó la cosa que otorga que debe dar, è la razon por que la debe, diziendo otorgo que debo à Fulano tantos maravedis que me prestò, ó tal cosa que me diò en guarda, ó pusiere en su concocencia otra razon derecha; estando la otra parte delante, ó su Personero, estonce decimos que vale à manera que es tenuto de pagar lo que concodiò: Vide verb. Actor. lit. O.

(6) L. ead. Ib. O. pusiese en su concocencia otra razon derecha, estando la otra parte delante, ó su Personero.

(7) L. 19. tit. 6. lib. 2. §. 5. Que siempre que se ofrecieren algunos casos, ó delitos graves, acudais personalmente à la averiguacion de ellos, y prison de los culpados, y à la examinacion de los testigos de las sumarias informaciones, y aun de las probanzas plenarias, requiriendolo la calidad del caso, y no lo cometais: L. 28. tit. 6. lib. 3. Otrosi que en los procesos criminales, y en los civiles arduos, y de importancia, siempre se tomen; y examinen por sí los testigos ante Escribano, y cada testigo por sí, sin lo cometer al Escribano, ni à otro, sopena que al Juez que ansi no lo hiciere: L. 44. ejusd. Lo que dispone la ley 28. de este titulo, que en las causas criminales, y civiles arduas examinen los Jueces por sí los testigos, sin lo cometer à Escribano, se guarde como en ella se contiene; y que esto sea sin la cautela de tomar los testigos à solas los Escribanos, y leer despues ante el Juez.

13 Danitur tamen plures casus, in quibus non requiritur probatio plena, sed sufficit semiplena, vel alia ex coniecturis depremta, ut sunt casus, in quibus sententia lata facit modicum prejudicium. Rota recentior: p. 15. *decis. 190. n. 15. & Communis Doctorum*, per text. in l. 3. §. Cause, ff. de Carbonat. Edict. & l. 4. §. Sciendum, ff. Ad exhibendum.

14 Sic probatio plena non requiritur, sed sufficit semiplena, & presumptiva in materia difficiliis probationis. Rota p. 4. tom. 3. *decis. 619. n. 4. p. 13. decis. 338. n. 9. & Doctores communiter*, per text. in cap. Cum dilectus 32. de elect. cap. Præterea 27. de Testib. l. Filium, ff. de his, qui sui, vel alieni Juris Et.

15 Item sufficit probatio semiplena, & ex coniecturis, seu iudiciis in rebus antiquis, præsertim si excedant 100. annos. Rota recent. p. 2. *decis. 556. n. 3. p. 4. tom. 2. decis. 254. n. 48. p. 10. decis. 234. n. 10. Parl. 19. tit. 1. dec. 44. n. 17. & decis. 270. n. 8. & sæpe alibi*. Et Doctores passim, per text. in l. Census, & monumenta, ff. de probatiõ. l. Qui ex libetis, ff. De bonorum possessione secundum tabul. c. Cum causam 13. de probation. cap. Cum olim 19. de Censibus, juncta *Glos. ibid. verb. Antiquis*.

16 Item sufficit probatio semiplena, & unus testis depositio in iis, quæ nemini nocent, & alteri prosunt. *Communis*, per text. in cap. Parvulus, & cap. Itaque dist. 4. de Consecrat.

17 Item sufficit probatio semiplena in iudicio mantentionis, & Interdictio retinenda. *Communis* cum Rota recent. p. 2. *decis. 147. n. 1. p. 14. decis. 11. n. 2. p. 24. decis. 493. n. 8.*

18 Item sufficit probatio semiplena in materia de sui natura versimili. *Communis* cum Rota p. 18. tom. 1. *decis. 92. n. 7. Et quando agitur de aliqua re incidenter*. Rota p. 14. *decis. 161. n. 6.*

19 Tandem sufficit probatio semiplena in causis summaris, ubi agitur de rebus modicis, & quasi nullius præjudicii. *Communis* cum Rota p. 15. *decis. 190. n. 14. per text. in cap. Ex literis, de in integrum restitut. cap. Cum Bertoldus 18. de sentent. & re iudicat. l. 3. §. Cause, ff. de Carbon. Edict. & l. 4. §. Scientium, ff. Ad exhibendum, cum similibus.*

20 In concursu contrariorum probationum pleniori fortior, seu efficacior prævalere debet, & minor, seu minus plena habetur pro non facta. *Communis* cum Rota recent. p. 1. *decis. 303. n. 13. decis. 494. n. 11. decis. 509. n. 9. p. 2. decis. 44. n. 6. p. 7. decis. 203. n. 12. p. 8. decis. 212. n. 10. p. 12. decis. 336. n. 34. & sæpe alibi*, per text. in cap. Cum Ecclesia 3. §. Patribus, de causa possess. cap. Licet causam 9. §. final. de probat. l. Nam & iis, ff. de inofficis. testament. cum similibus.

21 Item probatio clara, & magis distincta prævalet probationi præsumptivæ, obscuræ, & minus distinctæ. *Communis* cum Rota p. 7. *decis. 269. n. 12. p. 14. decis. 520. n. 80. p. 15. decis. 323. n. 5. per text. in l. Imperatores, ff. de probation. leg. in rebus, Cod. de Jure Dotorum, cum similibus.*

22 Item probatio certa, & concludens superat probationem æquivoecam, & imperfectam. *Communis* cum Rota p. 5. tom. 1. *decis. 313. n. 6. p. 5. tom. 2. decis. 430. n. 104. p. 17. decis. 268. n. 17. per text. in cap. Per tuas, Quo filii sint legitimi, & l. 1. §. seq. Cod. Plus valere, quod se, & leg. Ob carnem §. final. ff. de Testibus.*

23 Item probatio specialis prævalet probationi generali. *Communis* cum Rota p. 1. *decis. 246. n. 5. p. 2. decis. 299. p. 3. decis. 556. n. 2. p. 4. decis. 447. n. 3. p. 7. dec. 272. n. 7. p. 11. dec. 305. n. 8. & sæpe alibi*, per textum in cap. Geneti 34. de Reg. Juris in 6. cum similibus.

24 Probatio per aspectum corporis præfertur probationi per atestationem juratam in contrarium. *Communis*, per text. in cap. Proposuit 4. de probation. juncta *Glos. ib. verb. Puella*.

Probatio per evidentiam facti, seu per inspectionem ocularem, vel per instrumentum, vel per rem judicatam, vel per confessionem partis superat quacunque aliam probationem. *Communis*, cum Rota p. 4. tom. 1. *decis. 568. n. 7. per text. in cap. Evidentia 9. de accusationibus, cap. ult. de cohabit. Cler. cap. Cum olim 24. de verbor. signifi. l. Cum te, Cod. de transactionibus, l. Generaliter, Cod. de non numerat. pecun. cum similibus.*

25 Sic nulla alia datur major probatio, quam ea, quæ fit ex propriis oris confessione. *Communis* cum Rota p. 9. tom. 1. *decis. 58. n. 4. per text. in cap. Per tuas 10. de probat. leg. Cum te, Cod. de transact. leg. Generaliter, Cod. de non numerat. pecun.*

26 In æqualitate probationum faveret reo, *Communis*, per text. in cap. Ex literis 3. de probat. cap. ult. de sent. & re iudicat. cap. Cum sunt 11. de Reg. Juris in 6. juncta *Glos. ib. verb. Cum sunt*: cum pluribus iuribus ab ipsa citatis.

27 Item in æqualitate probationum faveret possessori. *Communis*, per text. in cap. In pari 65. de Regul. Jur. in 6. & l. In pari, ff. de Regul. Jur.

28 Excipe tamen hic causas favorabiles, quales sunt quatuor, scilicet pro matrimonio, pro libertate, pro dote, & pro testamento, nam si in istis utriusque partis probationes fuerint æquales, non pro possessore, sed pro valore matrimonii, sive pro libertate, vel pro dote, aut testamento, profertur sententia; istæ enim quatuor causæ propter favorem excipiuntur. *Communis*, per text. in cap. Ex literis 3. de probation. & cap. ult. de sent. & re iudic. *Glos. ib. verb. Proferentibus in fine*, ubi allegat sequentes vulgatos versiculos.

29 *Sic Testamentum, Libertas, Conjugium, Dote, Si sint æquales, quæ prævalentur utriusque.*

30 Plures probationes semiplenæ possunt conjungi ad faciendam, quælibet de per se, & in suo genere sit perfecta, & tendat ad eundem finem. *Communis* cum Rota p. 2. *decis. 519. n. 7. p. 3. decis. 266. n. 10. & sæpe alibi*, per text. in cap. Cum causam 3. de probation. cap. Per tuas 32. de Simonia, l. Instrumenta, Cod. de probation. cum similibus.

31 Si autem probationes semiplenæ in suo genere sint imperfectæ, licet plures, non conjunguntur ad constituendam plenam probationem. *Communis* cum Rota p. 3. *decis. 117. n. 3. p. 4. tom. 2. decis. 391. n. 34. p. 12. decis. 8. n. 292. p. 17. decis. 171. num. 26. & sæpe alibi.*

32 Ubi probationes concludentes requiruntur, debent illæ per necesse concludere, & non per possibile. *Communis* cum Rota p. 4. tom. 2. *decis. 173. n. 13. & Annos, ad decis. 131. n. 50. & seq. p. 8. per text. in l. Non hoc, Cod. Unde legitimi, l. Neque natales 10. §. leg. Ad probationem 22. de probationibus.*

33 Probatio plena, & concludentissima requiritur in materia objectiva, & quæ sapiat delictum, præsertim ubi agitur de magno prejudicio. *Communis* cum Rota p. 2. *decis. 179. n. 3. p. 3. decis. 117. n. 11. p. 10. decis. 31. n. 30. p. 11. decis. 229. n. 7. art. 12. decis. 347. n. 26. & sæpissime alibi*, per text. in cap. Per literas vestras 14. de præsumptionibus, l. alii. Cod. de probat. cum similibus.

34 Unde probationes ex solis præsumptionibus etiam vehementibus nemo in causis criminalibus criminaliter motis (quibus equiparantur causæ civiles arduæ, & magni momenti) condemnandus est. Nisi tamen indicia sint indubitata, & luce clariora, seu talia, quæ evidentiam rei inducantur. Vide *verb. Præsumptio* in n. 19. ad 21.

35 Verba narrativa Papæ, quibus in suis Apostolicis literis proprium factum narrat, & plenam probationem faciunt, si super illis intentio ipsius fundetur. *Communis* cum Rota p. 1. *dec. 416. n. 1. p. 4. tom. 1. dec. 307. n. 12. p. 12. dec. 357. n. 26. p. 18. tom. 1. decis. 159. n. 9. per text. in Clem. Unica de probationibus*, juncta

Summario *ib.* in quo sic expresse habetur: "Verba Literarum Apostolicarum, quibus Papa proprium factum narrat, plene probant, si super illis gratia, vel intentio Papæ fundetur."

36 Si autem intentio Papæ super eis non fundetur, tunc verba narrativa Papæ, seu Literarum Apostolicarum nihil probant. *Glos. communiter recepta in cit. Clem. Unica, verb. Fundatur*, Abbas *ibid.* num. 1. Mascard. de probation. conc. 236. n. 25. & 29. Reiffenstuel l. 2. Decr. t. 19. n. 108. & alii passim, arg. cap. Si aliquando 41. de sent. excommuni. Clem. Si Summus 4. de sent. excommuni.

37 Hinc si Papa suis literis Apostolicis salutat Excommunicatum, non per hoc censetur eum absolvere, quia intentio Papæ Literas illas dantis super impertiendâ tali absolutione se non fundabat. *Communis*, text. expresse, e. cap. Si aliquando 41. de sent. excommuni. ibi "Si aliquando forte conigerit, quod eis, qui auctoritate Apostolica sunt excommunicationi subiecti, nostre literæ cum salutationis aliquo destinentur, non proprio hoc excommunicationis credatur sententia relaxata. Cum per ignorantium, vel negligentiam, aut occupationem iniquam, vel etiam per surreptionem (tacendo videlicet quod quis sit excommunicatus) contingat huiusmodi literas impetrari." Et ibi "Summar. expresse habet." Si Papa suis literis excommunicatum salutat, non propter hoc eum absolvit.

38 Immo quamvis Papa scienter excommunicato participet literis, verbis, osculo, aut quovis alio modo, non idcirco censetur eum absolvere, nisi expresse se de claret velle per hoc ipsum absolvere. *Communis*, textu expresso in Clem. Si Summus 4. de sent. excommuni. *ibi*: "Si Summus Pontifex scienter etiam excommunicato participet literis, verbo, vel osculo, seu alio quovis modo, ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, nisi se velle forsitan exprimat illum esse hoc pro absoluto haberi." juncto *verb. Summario sic expresse habente*: Si Papa etiam scienter excommunicato participet, illum per hoc non absolvit, nisi exprimat hoc se velle.

39 Similiter si Papa quæpiam sub titulo cuiuslibet dignitatis nominat, honoret, tractet, & huiusmodi, non per hoc in dignitate illa ipsum approbare intelligitur. *Communis*, text. expresse in c. Clem. Si Summus 4. de sent. Excomm. *ibi*: "Similiter quoque si quem sub titulo cuiuslibet dignitatis ex certa etiam scientia, verbo, constitutione, vel literis nominat, honoret, seu quovis alio modo tractet, per hoc in dignitate illa ipsum approbare non intelligitur, aut quicumque ei tribuere novi juris." juncto *Summario ibid.* sic expresse dicens: "Et si scienter sub titulo dignitatis aliquem nominat, vel honoret, per hoc illum in dignitate non approbat." Et ratio est, quia super talibus verbis, signis, vel factis non fundatur intentio Papæ, seu talia non sunt ad conferendam, vel approbandam dignitatem illam, sed indenter solum similia narrantur, quæ sunt, & ita dicendum est de similibus.

40 Quando intentio Papæ fundatur supra factum alieno à se narrato, tunc narratio, seu assertio Papæ facit quidem plenam fidem, si nihil opposatur; sed tamen admittitur probatio in contrarium. Rota p. 2. *dec. 480. n. 6. p. 5. decis. 310. n. 1. & sæpissime alibi*. *Glossa in cit. Clem. Unica, de probationibus, verb. Recesse nararum*: Abbas *ibid.* n. 7. Barbosa n. 6. Piching. lib. 2. Decretal. tit. 19. n. 6. Mascard. de probat. conc. 139. num. 21. & 22. cum plurimis aliis dicens, quod attestatiōi Papæ de factis alieno statui, donec probetur contrarium, cum enim obisset alioquin relaxatōnem, seu infirmationem post Papæ in narrativa facti alieni erroris, cap. Latet 7. de sentent. Excommuni. c. et cap. An nobis 28. de sentent. Excommuni. merito relinquatur locus probationi in contrarium. Unde Rota p. 2. *decis. 46. n. 2. dicit*, quod narrativa Papæ facta per verba: "Ut accepimus" non probat, sed debet a parte iustificari.

Enunciativæ Papæ matura consideratione emissa omnino probant. Rota p. 18. tom. 1. *decis. 192. n. 3. præsertim si sint antiquæ, & motu proprio emanatæ*. Rota part. 2. *decis. 312. n. 18. part. 5. tom. 1. dec. 288. num. 7. part. 18. tom. 1. dec. 754. num. 9.* Unde Enunciativæ Papæ motu proprio emanatæ plene probant etiam de facto alieno. Rota part. 1. *decis. 312. n. 18.* Item etiam unica in antiquissimis probationem constituit. Rota p. 1. *decis. 25. num. 2.* Item Enunciativæ antiquissimæ Pontificis probant qualitatem Ecclesiæ. Rota p. 4. tom. 1. *decis. 120. sub n. 6.* Item probant etiam dominium possessionis. Rota p. 5. tom. 1. *decis. 93. n. 21.* Item probant etiam Ecclesiam esse in uno potius territorio, quam in alio. Rota p. 1. *decis. 432. num. 2.*

41 Limitantur prædicta tamen, quando non motu proprio, sed ad instantiam, supplicationem, vel suggestionem partis sunt emissa, quo casu licet sint antiquæ, contra tertium non probant. Rota p. 1. *decis. 29. n. 5. p. 4. tom. 3. decis. 728. n. 9. p. 5. tom. 1. decis. 353. num. 95. p. 10. decis. 147. n. 20. p. 12. decis. 336. n. 11. p. 13. decis. 452. n. 11. p. 18. tom. 2. decis. 628. n. 14. & sæpissime alibi.*

42 Quod procedit, etiam si in illis fundetur intentio Papæ. Rota part. 19. tom. 2. *decis. 494. n. 21. præsertim ubi de illis certiore notitiam verisimiliter non habebat*. Rota p. 5. tom. 1. *decis. 353. num. 95. p. 10. dec. 347. num. 30.*

43 Hinc inter narrativas & enunciativas colligitur esse hanc differentiam, quod per verba narrativa dicitur quis loqui, quando narrat factum aliquod, v. g. quod talis commiserit adulterium, prout accidit, si Papa dicat: *Mulorum clamor ad nos pervenit, quod talis commiserit adulterium Et.* At vero per Enunciativam dicitur quis loqui, quando loquitur hoc modo: *Quia constat nobis talem commisisse adulterium Et.* Ita Abbas in cap. Cum oporteat n. 7. de accusationibus. Mascard. de probationibus, conclus. 622. num. 1. & conclus. 754. n. 33. cum aliis à se citatis Petrus Duennas Regul. 229. l. 18. Reiffenstuel lib. 2. Decretal. tit. 19. n. 103. & alii.

44 Probatio est facienda iudici, & non Adversario, vel alteri. *Glos. communiter recepta in l. Quinquaginta verb. Iudici, ff. de probation. Rota recent. p. 6. decis. 8. n. 3. Mascard. de probationibus, q. 2. provincial. n. 24. Host. in Summa tit. de probationibus, n. 3; Abbas in cap. Ex literis 3. de probationibus, n. 7. & alii passim, per text. in cit. leg. Quinquaginta, de probationibus in cit. cap. Ex literis 3. de probationibus, cap. In nostra 32. de testibus cum similibus.* Potest tamen Iudex alium deputare ad recipiendos testes, depositiones, aliasque probationes. *Communis*, ex praxi universali.

45 Probationes ex testimonio depositionibus recipi non possunt, nisi citato, & si venire voluerit, presente Adversario, alioquin non valent. *Communis*, text. expresse in cap. In nomine Domini 2. de Testibus, juncto ejus Summario sic dicens: *Nulla est receptio Testium facta contra non citatum, & concordat authentic. de Testibus §. Et hæc vero, Collat. 7.*

46 Probationes judiciales debent fieri iudici in presentia publici Notarii, aut duorum virorum idoneorum, qui præter cetera ad iudici diligenter eandem conscribant. *Communis*, text. expresse in cap. Quoniam 14. de probat. juncto *Summario ibid.* sic expresse habente: "Iudex debet habere Notarium, vel duos viros idoneos, qui scribant Acta iudicii; Alias si quid insufficientis emerit, per Superiorem punietur. Nec creditur ei super processu, nisi in quantum per acta, vel alias per legitima documenta constat."

47 Probationes generatim loquendo faciende sunt ab eo, qui dicit, non ab eo, qui negat. *Communis*, textu expresse in l. Et incumbit, 2. ff. de probation. *ibi*: *Et incumbit probatio, qui dicit, non qui negat. Et hoc iure merito; quia negantis factum per verum naturam nulla est directio probatio, ut expresse dicitur in cap. Bone, me-*

memoriae 23. de Election. cap. Accusator 6. quest. 5. l. Actor 23. Cod. de probationibus. cum similibus.

55 Probatio, seu onus probandi regulariter incumbit Actori. Ad ipsum enim spectat illud quod proposuerit, probare, si Reus id neget; alioquin, ipso non probante, reus absolvetur ab ejus impetitione. *Communis*, text. expresso in cap. Cum Ecclesia 3. §. fin. de causa possessionis. Et l. Qui accusare 4. Cod. de Edendo, ibi: *Actore non probante, qui convenitur, & si nihil ipse praxiterit, obtinebit, & concordat text. in c. cap. Accusator 6. & lib. Actor 23. Cod. de probationibus*, ibi: *Actor (seu Accusator) quod asseverat, probare se non posse profitendo, reum necessitate monstrandi contrarium non adstringit, cum per rerum naturam factum negantis probatio nulla sit.*

56 Dicitur autem notanter, quod onus probandi incumbit Actori regulariter, quia quandoque transfertur onus probandi in Reum, & signanter ipsi Reo incumbit onus probandi, si is excipiendo aliquid affirmat, quod deinde in replicatione ab Actore negatur, text. expresso in l. 1. ff. de exceptionibus, ibi: *Agere etiam is videtur, qui exceptione utitur. Nam Reus in exceptione Actoris est. & leg. In exceptione ff. de probationibus*, ibi: *In exceptionibus dicendum est, Reum partibus Actoris fungi oportere, ipsaque exceptionem vel intentionem implere, ut puta si pacti conventi exceptione mutatur, docere debet pactum conventum factum esse.*

57 Item Reo incumbit probatio, quotiescumque praesumptio juris stat pro Actore. Hinc si Parochus petat decimas intra fines suae Parochiae existentes, nihil probare tenetur; sed Reus tenetur ostendere quo Jure ad ipsum decimae pertineant; Parochus enim habet fundatam intentionem in Jure, quod decimae ad se pertineant, nisi contrarium ostendatur. *Communis*, text. expresso in cap. Ad decimas 2. de restitutione spoliator. in 6.

58 Item etiam reo incumbit probatio in Judiciis duplicibus, seu communibus, quia in ipsis utraque pars litigantium vicem duorum sustinet, scilicet Actoris, & Rei, cap. Ex literis 3. de probationibus. l. Judicium 10. ff. Finitum regundorum, §. 1. Inter Coheredes, §. Quisfamilitia, ff. familiae Herciscundae, in quibus Jure habetur, quod in Judiciis duplicibus utrique parti incumbat onus probandi, & quae melius suam intentionem probaverit, obtineat. Hujusmodi autem Judicia duplicia, seu communia sunt tria, videlicet Judicium communium dividendo, quo agitur ad communium rerum divisionem, Judicium familiae Herciscundae, id est, hereditatis inter coheredes dividenda; & Judicium finium regundorum, quod datur inter eos, qui agros, & confines habent, & praedia ad horum fines dirimendos, text. expresso in l. In tribus 13. de Judiciis, ibi: *In tribus istis Judiciis familiae Herciscundae, Communium dividendo, & finium regundorum, quaeritur quis Actor intelligatur, quia pars causa omnium videtur. Sed magis placuit eum videri Actorem, qui ad Judicium provocasset;* l. Judicium 10. ff. Finitum regundorum, ibi: *Judicium Communium dividendo, familiae Herciscundae, finium regundorum, tale est, ut in reo singulae personae duplex jus habeant, Agentis, & ejus, cum quo agitur.*

60 Item etiam reo incumbit probatio in Interdictis duplicibus, qualia sunt, Interdictum Uti possidetis, & Interdictum Utrubi, quorum prior certatur de retinenda possessione rei immobilis, v. g. fundi, aedum, & hujusmodi; posterior vero, seu Interdictum Utrubi contentitur de rerum mobilium possessione, text. expresso in §. Retinenda 4. Institut. de Interdictis, ibi: *Sed in interdicto quidem Uti possidetis, de fundi, vel aedum possessione contentitur; Utrubi vero Interdicto, de rerum mobilium possessione.* §. Tertia visio 7. Institut. eod., ibi: *Duplicia sunt veluti Uti possidetis Interdictum, & Utrubi; Ideo autem duplicia vocantur, quia par utriusque litigatoris in his conditio est, nec quisquam praecipue Reus, vel Actor intelligitur,*

sed unusquisque tam Rei, quam Actoris partes sustinet. Quibus Interdictis accedit etiam Interdictum De superficiebus, nam & hoc duplex est exemplo Interdicti Uti possidetis, prout desumitur ex l. 1. §. Proponitur, ff. de Superficiebus. In hujusmodi enim Judiciis, atque Interdictis duplicibus cum uterque litigans, tam Actoris, quam Rei partes sustineat, cap. Ex literis 2. de probationibus. l. Si duo ff. Uti possidetis, l. Judicium 10. ff. Finitum regundorum. §. Tertia divisio 7. Institut. de Interdictis, prout utriusque parti incumbit onus probandi, & quae melius probaverit suam intentionem, obtinebit; arg. cit. Juribus.

Actorem non potest regulariter petere, ut Scripturae, & Instrumenta propria Rei sibi ab ipso tradantur ad probandam suam intentionem; Nec Reus suas scripturas, & Instrumenta, quibus in iudicio non est usus, tenetur tradere, seu consignare ipsi Actori, *communis*, per text. in cap. 1. de probationibus, juncto ejus Summario, in quo expresse dicitur: *Reus Actori sua propria Instrumenta edere non tenetur.* §. l. Qui accusare 4. Cod. de Edendo; Non enim juris aut aequitatis ratio permittit, ut quis invitatus arma, quibus impugnetur, Adversario suo tradere, eumque contra se adjuvare cogatur, l. Nimis grave, Cod. de Testibus.

Tenetur tamen Reus tradere Actori petenti Instrumenta communia; & si Judex parti petenti non faciat tradere Instrumenta communia, licet ab ipso appellatur, & quidquid post appellationem utenatum fuerit, non valet. *Communis*, text. expresso in cap. Cod. Perpetuus Vicarius 12. de Fide Instrum. juxta Glos. ibid. verb. Instrumentorum communium: cum pluribus Juribus ibi se adductis.

Probationes post publicationem attestatorum regulariter non possunt amplius fieri, seu alii testes super eisdem articulis, vel directe contraria produci, quamvis possint produci nova Instrumenta usque ad conclusionem in causa; Sic Glos. communiter recepta in cap. Cum dilectus 7. de fide Instrum. verb. Post publicationem; Mascard. De probat. q. praxial. n. 45. §. q. 6. n. 130. Speculator tit. de Testib. verb. Satisutiliter. 3. §. tit. de Instrumentis. editio §. Nunc dicam n. 1. Forinac. tit. 8. de Testib. q. 75. n. 68. §. seq. & alii passim, per text. in cap. Fratemitatis 17. cap. Intimavit 18. cap. Ex tenore 35. de Testib. cap. Cum dilectus 9. de Fide Instrum. Authent. de Testib. §. Quin vero, verb. Illud tamen collat. 7. & Authent. Qui semel, Cod. de probationibus.

Post conclusionem in causa non amplius super eisdem articulis examinandi sunt testes; neque admittenda novae probationes per Instrumenta; vel hujusmodi, sed est ferenda sententia super allegata, & probata. Ita Glos. communiter recepta in cit. cap. Cum dilectus 9. de Fide Instrum. verb. Conclusum: Abbas ibid. n. 8. Menoch. p. 6. specul. aurei tit. de instrumentorum production. n. 47. & alii passim, per text. in cap. Juravit 6. de probat. cap. Dilectus 9. de fide Instrum. Et ratio est clara ex ipsamet significacione hujus verbi conclusio in causa, cum per ipsam, ut ipsiusmet nomen importat, partes sive expresse, sive tacite ulteriori probationi renuntiant, sequat sententiam submittant. (Vid. lit. T, pag. 67. col. 2. in nov.)

Dicitur autem notanter super eisdem articulis, quia super novis articulis, etiamsi pendeat ex veteribus, aut ex illis oriatur, bene possunt aliae probationes admitti, arg. cap. Fratemitatis 17. §. cap. Extenore 35. de Testibus, cap. Cum Joannes 10. §. penult. de Fide Instrum. juncta Glos. communiter recepta in cit. cap. Fratemitatis, verb. Novis, §. in c. cap. Cum Joannes, verb. Postquam:

Quamvis autem praemissa conclusiones sub n. 63. & 64. regulariter procedant; nihilominus dantur plures casus, in quibus possunt adhuc produci novi testes, etiam super eisdem articulis post publicationem attestatorum, & admitti novae probationes post conclusionem in causa, *Comm. & ostenditur inductione.*

Sic in primis post publicatas attestaciones possunt ad-

adhuc produci novi testes super eisdem articulis, & admitti novae probationes post conclusionem in causa in casibus, ubi agitur de valore Matrimonii, nam in his ob periculum animarum, seu ne conjuges legitime copulati separantur etiam post publicatas attestaciones, & conclusionem in causa, debent admitti novi testes, & novae probationes pro valore Matrimonii jam contracti militantes. Immo etiam ipsamet sententia contra Matrimonium contractum lata, numquam transit in rem judicatum, sed potest quocumque tempore revocari, ostensa per novas attestaciones, & probationes ejusdem falsitate, cap. Lator 7. §. cap. Consanguinei 11. de sentent. & re judicat.

68 Item possunt adhuc produci novi testes, & admitti novae probationes in causis Beneficialibus: Idque

Proponitur equidem post conclusionem in causa non amplius super eisdem articulis examinandos esse testes, neque admittendas novas probationes per Instrumenta; etiamque asseritur admittendas probationes super novis articulis, etiamsi pendeat ex veteribus, ex illis que oriuntur. Non tamen assignatur ab A. fundamentum, quoad admissionem probationum super novis articulis ita qualificatis; immo, cum n. 64. per conclusionem in causa partes probationi renuntiare, sequat de sententiam submitti confiteantur, cum omnium sit terminus exclusivus, non datur disparitas, cur super novis articulis, causa conclusa, testes sint examinandi, non vero super anterioribus in ea deductis. Regio Jure invenitur dispositum, Actorem, si intendit suam intentionem per Instrumenta probare, cum libello coram Judice illa teneri simul producere: alias, eis uti haud poterit, nisi de novo fuisse inventa, anteaquam in ejus non venisse notitiam, juramento asserat: quoniam hoc in casu videtur non negari, in quocumque litis tempore produci valere. (1) De Reo loquendo, post litem contextam intra viginti dies sunt Instrumenta produenda, quibus transactis, nisi idem juramentum praesititit, minime admittendum venient; (2) cum autem ad libellos replicationis, & duplicationis praesentandis alii termini concedantur, in arbitrium erit tam Actoris, quam Rei Instrumenta intra eos producere: denegaturque deinceps, dicto haud praecedente juramento; & tunc Actor usque ad probationis interlocutoriam, Reus usque ad diffinitivam sententiam, relata facultatem habebunt, nec ulterius aliqua petitio recipienda erit, sed illico (3) causa habenda pro conclusa.

Non adversatur veritati, post publicationem, viam probationis praclusam esse, quum per testes est facienda: secus vero, dum per Instrumenta: siquidem usque ad conclusionem in definitiva, haec produci valent, Le-gibus Partiarum. (4) et anterioribus citatis consonum videtur; (5) istae resolutiones, absolutae sine temporis restrictione Instrumentorum receptionem cum juramento determinant; & quamvis, ut est adnotatum, appareat viam claudi quoad testium praesentationem, revera non tollit omnino Instrumenta produendi facultatem: loquuntur equidem de illis documentis, quae jam in notitiam Actoris, & Rei perventa fuere, priusquam ad probationem illi recipiantur: nullum verbum invenitur, si deinde reperiantur: quod evincitur ex eo, quod in utroque casu, sive Actor producat, sive Reus, ille usque ad Interlocutoriam, & usque ad diffinitivam istae: nullo postea sint admittendae probationes; & in dubium non valet devenire quin, praevia post interlocutoriam Instrumentorum praesentatione, aliquid in causa restet agendum, quia in ea proceditur, repulsas testium objiciendo, vel libellum allegationis super probatione vulgo de bien probado, corrigendo; inde est, asseri posse usque in causa conclusionem, dicto juramento praecedente, produci valere.

(1) L. 1. tit. 2. lib. 4. Ordenamos, y mandamos, que antes que el actor: si entiendo que puede probar su demanda por escrituras, las presente luego con la informacion de caso de Corte; y si no tuviere escrituras, haga juramento que cree, y entiendo que tiene testigos con que probar su demanda: pero si despues en la prosecucion del pleyto dixere, y jurare, que halló nuevamente escrituras, que cumple a la guarda de su derecho, y que antes no supo dellas, o no las pudo haber, que con el juramento le sean recebidas:

(2) L. 1. tit. 5. ejusd. libi: Y que el reo tenga termino de otros veinte dias para oponer, y alegar todas otras qualesquier excepciones, y defensiones pemptorias, y perjudiciales, de qualquier calidad que sean; y que pasado el dicho termino de los dichos veinte dias, no sea oido, ni admitido a las alegar: y que si las excepciones, y reconvecciones, y mutuas peticiones que el reo pusiere, fueren tales, que las haya de probar por escrituras, que sea obligado a las presentar luego con las excepciones, y reconvecciones: y si las entendiere excepcion con escrituras, y testigos juntamente, que luego en el termino de los dichos veinte dias presente las escrituras, y que aquel pasado, no le sean recebidas, ni admitidas, salvo haciendo juramento, y solemnidad, que nuevamente las oyo, y que antes no las tenia, ni sabia de ellas:

(3) L. 2. ejusd. Mandamos, que pasados los veinte dias de las excepciones, el actor tenga termino de seis dias para responder, y satisfacer a las excepcion-

propter dictum periculum animarum, & ne quis per subreptionem ad Dignitatem ecclesiasticam ascendat. Mascard. de probation. q. 17. praxial. n. 47. allegans Rotam dec. 1. §. dec. 2. de Testibus in novis, Reiffens-tuel l. 2. n. 164. & alii passim.

Item in causis criminalibus praesentim capitalibus, ubi enim agitur de causis criminalibus capitalibus, possunt ad defensionem rei etiam post publicationem attestacionum produci novi testes, & post conclusionem in causa admitti novae probationes ad ejus innocentiam detegendam, & vitam conservandam, ne Reus subitis Accusatorum criminibus opprimatur, & injuste condemnatur; *Communis*, text. expresso in l. Unius facinoris 18. §. q. ff. de Quasionibus, ibi: *Ne hi, qui defendendi sunt, subitis Accusatorum criminibus opprimantur,*

nes que el reo oviere puesto, y para hacer otro pedimento por via de replicacion, si entendiere que le cumple, y para presentar las escrituras que cerca dello tuviere: pero si el reo pusiere reconveccion, que el actor tenga termino de nueve dias para responder, y poner sus excepciones, y presentar sus escrituras: y el reo dentro de otros seis dias: responda a la replicacion del actor, y excepciones, y presente las escrituras que tuviere; y dende en adelante no se resciban las escrituras, salvo con juramento, que nuevamente vienen a su noticia; y que en tal caso las pueda presentar el actor hasta la sentencia interlocutoria, y el reo hasta la definitiva; y con esto sea habido el pleyto por concluso:

(4) L. 34. t. 16. p. 3. Aduce a las vegadas alguna de las partes testigos en juicio para probar su intencion, cuidando que la ha probado por ellos, diciendo al Jgador que non quiere dar mas testigos, e pide que de la sententia por aquellos que ha recebido, e despues desto arrepientese, e quiere dar otros: mas si los plazos fuesen pasados non gelos deben despues recebir, salvo ende carta, o Instrumento. Ca esto bien gelo puede recebir ante de las razones cerradas. L. 37. ejusd. libi: Despues que los dichos de los testigos fueren asi publicados, si alguna de las partes quisiere despues desto aducir algunas pruebas para probar aquella cosa misma, en que habian dicho los primos, non gelas debe el Jgador recebir:

(5) Vid. proxime sup.

